

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrtno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V zamejstvu celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, dne 23. decembra 1938.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštočkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadruga tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Za popolno medicinsko fakulteto

Pričujoči sestavek je posnetek poročila predsednika društva medicincev na zborovanju medicincev v letošnjem novembru. — Ured.

Ne vem, če je povsod v Jugoslaviji tako, kakor pri nas, da morajo študentje ugotavljati potrebe raznih ustanov, postavljati zahteve za izpopolnitev teh potreb in se za nje boriti. Mnogokrat pada na nas očitek, da naj rajši študiramo, postavljamo institutov, predavalnic itd. pa prepustimo odgovornim činiteljem. Radi bi to storili, toda mogočnosti in pogojev za študije zaradi pomanjkanja stavb, kreditov in mnogokrat tudi osebnosti nimamo, zato smo prisiljeni zapuščati knjige in marsikaj drugega, da si te mogočnosti ustvarimo, se za nje borimo.

Da dobimo pravo podobo o stvari, nam je treba samo pogledati belgrajsko in zagrebško medicinsko fakulteto na eni strani in ljubljansko na drugi strani. Uredba o medicinskih fakultetah z dne 17. junija 1937 določa za belgrajsko medicinsko fakulteto 13 znanstvenih zavodov ali institutov in 16 klinik; za zagrebško 11 institutov in 14 klinik in za ljubljansko 5 institutov. Morda bo kdo dejal, da sem pozabil pri Ljubljani navesti klinike. Ni, sem, toda česar ni, česar nam ne priznavajo, tega ne morem navajati. Pa ne samo po številu, ampak tudi po opremljenosti in nesporno ugotoviti zapostavljenost naše fakultete že na prvi pogled. Podrobnosti o tem pove tova. Lesjakova.

Verni sliki naše zapostavljenosti sta medicinska fakulteta, ki je po 20 letih še vedno nepopolna in ljubljanska bolnišnica, ki je v 40 letih obstoja frekvenco 5 krat povečala, a se je pri tem razširila samo za 10 postelj.

Ljubljana je imela od 1762.—1849. leta ranocelniško šolo, t. j. medicinsko-kirurško srednjo šolo, ki so jo leta 1809. našli Francozi v polnem cvetu. Ko smo dobili z ilirskim kraljestvom v Ljubljani popolno univerzo, je dala ta ranocelniška šola glavne učne moči novo ustanovljeni medicinski fakulteti. Po povratku Avstrije je bila odpravljena univerza in s tem seveda tudi medicinska fakulteta.

V revolucionarnem letu 1848. je iz te ranocelniške šole, ki je pod Avstrijo dalje obstajala, izšla ideja nove slovenske univerze. Pojavljala se je isti ugovor kot danes, da ni sredstev. Na to je odgovoril dr. Sporer: »Če pa je narod končno spoznal potrebo takega zavoda (univerze), potem pač ni mogoče zavlačevati to veliko vprašanje zaradi nedognanih sredstev. Država ali narod jih morata najti.«

Konec preteklega in v začetku sedanjega stoletja se je večkrat postavljalo vprašanje slovenske univerze in je prešlo 1918. l. po razpadu Avstrije v odločilno fazo. 30. januarja 1919. je postavil dr. Grošelj odločno zahtevo po slovenskem vseučilišču, in tri pozneje je sprejel isto zahtevo Slovensko zdravniško društvo. Pokojni dr. Šerko, ki je prišel s praške medicinske fakultete, je vzel stvar v svoje roke. 16. junija 1919 je bil sprejet zakon o Univerzi kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani. S tem je bila ustanovljena tudi medicinska fakulteta začasno samo s štirimi semestri. Za redne profesorje so bili imenovani dr. A. Šerko za psihiatrijo in neurologijo, dr. Janez Plečnik za patološko anatomijo in dr. A. Botteri za oftalmologijo. Vse to so stroke višjih semestrov, in v tem je tudi dokaz, da ljubljanska medicinska fakulteta, vsaj v začetku, ni bila ustanovljena zato, da ostane večno nepopolna. Pa že v teku prvih dveh semestrov se je pokazalo, da ne bo mogoče misliti na skorajšnje izpopolnjevanje, ampak da se bo morala medicinska fakulteta in univerza sploh iz leta v leto boriti celo za svoj obstanek.

In vendar tudi po zakonu medicinska fakulteta v Ljubljani ni bila nikdar predvidena kot nepopolna. § 51. zak. o univerzah določa, da ima medicinska fakulteta v Ljubljani začasno 4 semestre. Ta začasna traja že 20 let, in čas bi bil, da morda

za 20 letnico zedinjenja odpade.

Kmalu po ustanovitvi naše fakultete so se dogovorili profesorji belgrajske, zagrebške in ljubljanske medicinske fakultete glede izpopolnitve ljubljanske tako, da pride ta na vrsto, ko bosta kompletno opremljeni ostali dve. Znano nam je, da sta fakulteti v Zagrebu in Belgradu že davno popolnoma opremljeni, ljubljanska pa kljub temu še ni prišla na vrsto. V preračunskem letu 1923/24, se ji je dogodilo celo to, da je bila z vsemi postavkami črtana iz preračuna. Zgodilo se je, da so neki ljudje gazili načelo samoodločitve narodov, po katerem je bila ta država ustanovljena. Za 172.000 dinarjev za opremo anatomske predavalnice smo prosili vseh 20 let. Šele lansko leto nam je bil milostno dan majhen kredit, ki pa za dodelavo predavalnice ne zadošča.

Za ilustracijo navajam preračunske dotacije belgrajski, zagrebški in ljubljanski medicinski fakulteti v zadnjih 10 letih.

V preračunskih letih 1928.—1938. so znašale celokupne redne dotacije za vse tri medicinske fakultete din 40.950.624.—, od tega odpade na:

	Belgrad	Zagreb	Ljubljana
	20.411.512.—	19.184.854.—	1.354.258.—
ali v odstotkih	49.84%	46.85%	3.31%

Za maloto bolj je upoštevana Ljubljana pri izrednih kreditih, ki znašajo za zadnje desetletje za vse tri fakultete din 2.209.432.— od tega je dobil

	Belgrad	Zagreb	Ljubljana
	1.580.400.—	457.620.—	171.412.—
ali v odstotkih	71.51%	20.78%	7.71%

V letošnji preračun je vnesel univerzitetni senat tudi postavko za izpopolnitev ljubljanske medicinske fakultete. Toda kaj se je zgodilo z njo. Črtana je bila zaradi pomanjkanja kreditov.

V Jugoslaviji je 8% Slovencev. Teh 8% plačuje 14% vseh davkov. Ob finančni samoupravi bi bila rešitev tega vprašanja lahka.

Slovenci smo imeli l. 1918. od 29. X. do 1. decembra svojo lastno državo, ki se je prostovoljno združila z državo Srbov in državo Hrvatov v državo SHS. V samem imenu te državne tvorbe, kakor tudi v poznejši vidovdanski ustavi stoji, da je to država Srbov, Hrvatov in Slovencev. To pripovedujem zato, da poudarim, da smo bili Slovenci vedno in tudi v najvišjem državnem zakonu — ustavi priznan kot samobiten narod, ki ima svojo zgodovinsko, gospodarsko in kulturno izročilo, narod, ki je enakopraven drugim narodom v državi, narod, ki se je s svojo samostojno državno tvorbo pridružil drugim bratovskim narodom v državi in z njimi ustvaril skupno državo. In če smo torej narod z zgodovinskim in kulturnim izročilom, potem je naša sveta narodna naravna pravica in dolžnost, da se tudi v tej državi razvijamo vsestransko. Če smo narod, imamo pravico do svoje najvišje znanstvene ustanove univerze in do svoje najvišje zdravstvene ustanove — popolne medicinske fakultete v Ljubljani. Pokojni dr. Šerko je nekoč dejal: »Nismo prišli praznih rok v to državo in zato zahtevamo, da smo upoštevani, kot enakopraven narod.« — V to enakopravnost, ki ne bo samo na papirju, spada v prvi vrsti popolna medicinska fakulteta s popolno klinično opremo.

Stalno rastoča industrializacija Slovenije in s tem zvezani različni škodljivi vplivi na zdravje v industrijskih podjetjih zaposlenega delavstva, zahtevajo klinične znanstvene preiskave posameznih bolezni. Prav tako zahtevajo posamezne druge bolezni kliničnih postopek, kar pa sedaj v Sloveniji ni mogoče. Potreben je naporen prevoz bolnikov, seveda samo tistih, ki imajo sredstva, v Zagreb ali Gradec, kar je zvezano z velikimi nevarnostmi za bolnika. Tudi iz tega razloga zahtevamo popolno medicinsko fakulteto s pripadajočimi klinikami.

Glasovi zvonov iz slovenskih zvonikov ozna njajo Gospodovo rojstvo in se vlegajo v tihi noči na slovenske vasi in mesta, slovenska polja in gozdove, ki spe pod belim snegom. Zbude naj čisto in neskaljeno slovensko misel, ki tli v dušah vseh pravih in domoljubnih slovenskih ljudi in pričakujejo odrešenika.

V tej veri želi

vesele božične praznike in srečno novo leto vsem sodelavcem, naročnikom in prijateljem

Uredništvo in upravištvo
tednika „Slovenije“.

Govore, da se ne izplača, dati Ljubljani popolne medicinske fakultete, ker da bi imela premalo slušateljev. Poglejmo stvar malo pobližje. Res je, da nas je samo okrog 160 v štirih legalnih in petem nelegalnem semestru. Res je pa tudi, da je moral fakultetni svet medicinske fakultete poseči po drakonskih sredstvih — poizkušal je uvesti numerus clausus, da omeji dotok slušateljev, ker sedanjí prostori za povečano število slušateljev ne zadoštujejo. V prvem in tretjem semestru je vpisanih 50—60 slušateljev, ostalo odpade na peti semester. Tako je število slušateljev pri sedanjem stanju fakultete. Če bi bila popolna, bi najbrž pridobila tudi tiste slovenske medicince, ki sedaj prično že prvi semester izven Ljubljane. Upoštevati moramo, da študira na nepopolni medicinski fakulteti v Ljubljani stalno 30—35 zamejcev. To število bi se najbrž, če bi bila fakulteta popolna, povečalo vsaj za dvakrat, več ne več. Če sedaj seštejemo za vsak letnik 50 slušateljev in približno 5—10 tistih, ki bi ostali doma, in 20 zamejcev, da to pomnoženo s 5, kolikor je letnikov, približno število 400, in za toliko slušateljev bi se popolna fakulteta že izplačala. Tudi s tega stališča zahtevamo popolno fakulteto.

Ne glede na vse to ima slovenski študent medicine pravico, uživati svojo najvišjo izobrazbo v domačem jeziku, kar pa mu bo mogoče le, če bo na slovenski univerzi popolna medicinska fakulteta. Tudi s tega vidika imamo našo zahtevo za umestno.

Dostop do studija medicine morajo imeti tudi socialno šibki slovenski študentje. V Ljubljani imamo ustanovo, ki je po plemeniti odločitvi pokojnega dr. Oražma namenjena predvsem revnim medicincem-Slovincem. Ta ustanova je Oražmov dijaški dom. Dom lahko nudi hrano in stanovanje 80 študentom in to popolnoma brezplačno. Medicincev je v domu običajno okrog 50, to pa zato, ker se morajo p štirih oziroma petih semestrih preseliti drugam, kjer jih čaka žalostna usoda: stradanje in prezebanje poleg napornega študija. Moje mnenje je, da ima tudi revež pravico do medicinskega študija in zato imam zahtevo po popolni medicinski fakulteti tudi s socialnega stališča za popolnoma opravičeno.

Čl. 1. točka v) uredbe o medicinskih fakultetah z dne 12. VI. 1937 določa: »Naloga medicinskih fakultet je, da preučujejo medicinske in zdravstvene razmere v pokrajini.« Isti člen govori tudi o dosezanju tega namena, med drugim tole: »Svojo nalogo izpolnjujejo medicinske fakultete z zbiranjem in preučevanjem stvarine, ki se nanaša na posebne medicinske oz. farmacevtske razmere v naši državi, s predlaganjem potrebnih ukrepov, da se zdravstveno stanje našega naroda izboljša in slično.« Vprašam pa, ali more nepopolna fakulteta, kakor je ljubljanska medicinska fakulteta, zadostiti zahtevam uredbe, ki ima zakonsko moč? Ali more s svojimi instituti: kemijskim, biološkim, anatomskim, histološko-embriološkim in fiziološkim znanstveno proučavati posebne zdravstvene in farmacevtske razmere in predlagati ukrepe za izboljšanje zdravstvenega stanja našega slovenskega naroda? Ali je sploh mogoče misliti na znanstveno preučevanje zdravstvenih prilik izven klinik in institutov pripadajočih višjim kliničnim semestrom? Ne, ni mogoče! In če je tako, zahte-

vamo od države, da nam da popolno medicinsko fakulteto s klinikami, ki bi lahko zadovoljivo izpolnjevala vse zahteve uredbe.

Zahtevamo torej: načelno priznanje 10 semestrov medicinski fakulteti v Ljubljani, takojšnje odprtje V. in VI. semestra, odobritev kreditov za

razpis načrtov in pripravljalnih del za popolno fakulteto in klinike, odobritev kreditov za izvedbo teh načrtov, razpis štipendij za izšolanje slovenskih znanstvenikov, ki bodo zasedli mesta na izpopolnjeni fakulteti, zidavo zdravstvenim zahtevam časa odgovarjajoče bolnišnice.

Iz knjige Albin Prepeluh:

„Pripombe k naši prevratni dobi“

Pod tem naslovom je izdala založba Univerzitetne tiskarne J. Blasnika nasl. za dvajseto obletnico prevrata obsežno knjigo (562 strani). Prvi del knjige obsega poleg nekaj Prepeluhovih spominskih sestavkov, ki se nanašajo na doprevratno dobo (na avtorjevo delovanje v slovenski demokraciji, na Antona Kristana, na Dermota, dr. Kreka in druge), njegov spis »Pripombe k naši prevratni dobi«, ki ga je prinašala »Sodobnost« od l. 1934. do 1937. Urednik knjige, publicist Dušan Kermauner, je spis skladno uredil in opremil s številnimi dopolnilnimi opombami. V drugem delu knjige je urednik obširno (str. 295–562) orisal Prepeluhov idejni razvoj. Študija zanimivo osvetljuje nekatere strani našega družbeno političnega razvoja v prvi četrtini tega stoletja in nam šele prav odkriva pomen Prepeluhovega miselnega dela. O knjigi bomo še pisali, danes prinašamo naslednji odlomek iz VI. poglavja študije o Prepeluhu (str. 354–359).

Prepeluhovo pojmovanje jugoslovanske ideje pred svetovno vojno.

Tudi o nekem zunanje političnem vprašanju, ki je bil v zvezi s slovensko politiko, je spregovoril Abditus. Že leta 1907. (NZ V. 181) je opozoril nanj: »So ljudje z rešilno (za Avstrijo) mislijo? Menda celo v bližini dvora!... Nova italijanska vojna naj znova navduši mase. Popularna ideja za mase na jugu, zanimiva za one na severu. Toda — ni ta ideja mnogo bolj nevarna kot ona prva [demokratizacije Avstrije in ugoditve zahtevam množic]? Za Rimom stoji rdeči Pariz [to je Francija, kjer sta meščanstvo in delavstvo skupaj izvedla ločitev cerkve od države]. In Berlin... ima zadnjo besedo.« O tej zadevi je Abditus zopet pisal leta 1911. v zanimivi kritiki politike slovenske državnozbornske delegacije pod vodstvom dr. Šušteršiča (NZ VIII. 143–5). Priznal ji je, da se je s svojo ostro opozicijo proti pristranski nemški Bienerthovi vladi »prvič, odkar poznamo Slovenci ustavno življenje«, politično uveljavila. Zameril pa ji je, da je brezpogojno sprejela nove vojne kredite in da je pri tem dr. Šušteršič »prvi in upoštevani opozicionalec v parlamentu... prehitel celo znane vladne lakaje«. To njeno gesto je razložil takole:

»Cilj [te politike] je: Pridobiti Slovincem s pomočjo katolicizma in armade tisto stališče en miniature v državi, ki ga uživajo že od nekaj Poljaki. Ali je ta cilj mogoč? Dvom je upravičen. Slovinci smo proti buržoaznim Nemcem povsod v defenzivi in nemška vlada... ni nikjer prisiljena se ozirati na slovenske tožbe in prošnje... Zakaj torej navdušenje za militaristične izdatke? Zakaj vedno kazanje na italijansko oboroževanje? Morda tiči za tem politična misel! Za primer italijansko-avstroogrsko vojne bi Slovinci kot narodnostna skupina prišli do nekake veljave in takrat bi se država ozrla po nas. To bi bil ugoden trenutek, in morda bi se dalo v malem posnemati ogrskega Dečka iz leta 1866–7. Četudi je ta politična misel vabljiva, zavreči se mora. Brezpogojno. Sicer moramo — vsaj začasno — sprejeti zahtevano italijansko-avstroogrsko vojno kot posebno točko v slovenski narodni program.«

* Prestolonaslednik Franc Ferdinand se je bavil z načrtom vojne proti Italiji; tako naj bi se zboljšan zunanji položaj Avstro-Ogrske kot veselje in hkrati okrepljena moč osrednje oblasti na znotraj proti nadležni madžarski samovolji in češki opoziciji. Katoliška Avstrija naj bi po zmagi nad »zavezniki« Italijo obnovila papeževu cerkveno državo.

Dermota je zapisal, da je to »politično idejo za Slovence in Jugoslovane ustvarila reakcija« in da »se z interesi narodove celote ne ujema zato, ker so ji merodajni cilji, ki so našemu narodu tuji, — cilji Dunaja in Rima« in pripomnil še naslednje (NZ VIII. 1911, 38–9):

»Bodisi pa kakor koli, eno je... gotovo: naša slovenska politika začenja dobivati pogled v širšo, vnanjo, da, svetovno politiko in začenja v nji dobivati tudi pomen, — in sicer za toliko, za kolikor je smoter, ki ga z nami hočejo tuji višji faktorji doseči zase, svetoven. Sramota je le, da Slovinci na tak način vstopajo v svetovno politiko; sramota je, da jih vodi reakcija.«

Dermota je menil, da ima v tem pogledu socialna demokracija na Slovenskem in na vsem slovenskem jugu važno nalogo, ki jo umevajo že Hrvati in Srbi v Avstriji in kraljevini in ki naj bi jo uvaževali tudi Slovinci. Zaključil je:

»Saj ne more dati politične ideje za celokupno slovensko ljudstvo nihče drugi, nego socialna demokracija!«

Dermota je menil — jugoslovansko idejo, ki jo je bila na Slovenskem najprej in najizraziteje kot politični program sprejela socialna demokracija. V tej ideji so »Zapiskarji« videli izhod iz narodnega zatiranja, »vsežavnerodomečarjevstva« in zveze z reakcijo. Podpirali so v socialni demokraciji politični jugoslovanski program, ki ga je vztrajno zastopal Etbin Kristan že od vsega začetka svojega političnega nastopanja in ki je prišel do pomembnejšega izraza v »Tivolski« resoluciji jugoslovanske socialistične konference novembra 1909 v Ljubljani. Niso se pa strinjali s Kristanovim mehaničnim pojmovanjem narodnosti, ki je vodilo k prizadevanju po polnem narodnostnem zlitju južnoslovanskih narodov v en narod z enim knjižnim jezikom.

Abditus je še pred tivolsko resolucijo dvakrat razpravljal o jugoslovanstvu. Leta 1907. je ob izidu Tumove knjžice »Jugoslovanska ideja in Slovinci« ugotovil (»Jugoslovanstvo«, NZ V. 145–8), kako rahle so politične, gospodarske in kulturne vezi med Jugoslovani in kako malo sledov je do tlej zapustila stara ideja jugoslovanske edinosti »v vsakdanjem življenju katerega koli jugoslovanskega plemena«. Menil je, da so se razpršile »romantične mladostne sanje« o jugoslovanskem Piemontu, »ko se je v mladih in preveč vročih glavah parceliral Balkan in pol Avstrije«. Toda: »In vendar živi jugoslovanska ideja! Rodi se sama od sebe, ker je osnovana v napredku in kulturi. To je želja, osvoboditi se, in zato nima z romantičnimi mislimi nobenega opravka.* Počasi dobiva konkretne oblike. Spoznavanje, kulturna vzajemnost, gospodarska koalicija — to so točke, ki se da nanje opirati. Sama vprašanja, ki silijo na dan, čim hujši je pritisk tujine in njenega kapitala... Tisto sanjarsko iskanje skupnosti ne velja več. Prodrlo je ekonomično zdravo načelo, da

* Stavek je nad vse značilen za tedanjo dobo, ki ji je bila vsaka radikalna, h korenitim izpremembam usmerjena misel samo še — romantična.

spevki za »Sklad AK-NG«, tudi tisti, ki so prihajali v drugi polovici leta 1928. in pa leta 1929., ko nas ni bilo več v odboru »Narodne galerije«, so bili v veliki večini sad dela prejšnjega odseka za propagando za »Sklad AK-NG«, ne pa odbora, ki je bil izvoljen na obnem zboru leta 1928. Iskali smo tudi velike darovalce, »ustanovitelje«, in smo jih kmalu tudi nekaj našli. Prvi »ustanovitelj« »Sklada AK-NG« je postala ljubljanska »Zbornica za trgovino, obrt in industrijo«, ki je poklonila 100.000 dinarjev, za kar ima zasluge edino takratni predsednik Ivan Jelačin, ki je kljub nasprotovanju nekaterih ljudi v Zbornici ta znesek nakazal. Jelačina je pa pridobil za to J. Zorman. Meni sta prišla na misel Robert Kollmann in Anton Vodnik. Za Zbornico TOI je nakazal prvi R. Kollmann še meseca prosinca l. 1928. 100.000 dinarjev. Kollmann sem obiskal najprej jaz, potem pa sta ga nagovarjala še Ivan Hribar in društveni blagajnik ravnatelj Franc Pretnar, ki se je z veliko natančnostjo brigal in se še briga za gospodarstvo pri »Narodni galeriji«. Robert Kollmann se je spomnil »Sklada AK-NG« tudi še posebej v svoji oporoki z zneskom 50.000 dinarjev. Antona Vodnika sem opozoril na »Akademijo« in »Narodno galerijo« h koncu leta 1927. neko nedeljo. Bil je takoj pripravljen, da postane »ustanovitelj«, nato je pa z njim govoril še Ivan Hribar. Če bi ne bilo takega obnega zbora »Narodne galerije« kot je bil leta 1928., se mi zdi, da lahko trdim brez pretiravanja, da bi bili našli še do konca leta 1928. vsaj še dva ali tri »ustanovitelje«. In če bi jih imeli že 5 ali 6, bi jih potem v kratkem dobili toliko, da bi jih bilo vsaj deset, kajti »exempla trahunt«. Nabrali bi kakšen milijon dinarjev samo od »ustanoviteljev«, ker smo imeli niti dobro na-

Modno blago!

Nogavice, rokavice, vsakovrstno damsko in moško perilo, žepni robci, brisače, ščetke, krojaške in šiviljske potrebščine kupite

n a j u g o d n e j e p r i

Petelinc, Ljubljana

ob vodi, blizu Prešernovega spomenika

mora biti vsako jugoslovansko pleme samo zase močno, kulturno in gospodarsko dovolj razvito. Da se to čimprej doseže, je treba iskati skupnih vezi. Le močna jugoslovanska plemena morejo dati jugoslovanski ideji veljavo in moč. Dvoma o tem ni.« V političnem pogledu je bil Abditus na istem stališču kakor poznejša tivolska resolucija: »V Avstro-Ogrski smo Jugoslovani brez politične in torej tudi gospodarske veljave. Če bi se v državno-pravnih stvareh posrečilo enotnemu nastopu Hrvatov in Slovencev doseči priznanje in enakopravnost, bi bila dana prava osnova ideji (jugoslovanski) tudi pri nas. Drugačna bi bila potem Avstro-Ogrska, svobodnejše bi bilo naše življenje in svobodnejši naš napredek.« A ker je »ta misel danes še preveč optimistična... preostaja začasno samo kulturno delo.« Že tu je Abditus opozoril na okolnost, da »imamo Jugoslovani dve kulturi: zahodno in vzhodno bizantinsko«. Leto dni pozneje je svoje jugoslovansko stališče pojasnil (»O slovenskih kulturnih smereh« v zborniku »Hrvatsko Kolo« IV. 1908, 380/1) takole:

»Bili so časi, ko se je fantastično sanjalo o politični združitvi Jugoslovancev... in tudi časi, ko se je mislilo na en sam jugoslovanski jezik, ki naj reši male jugoslovanske narode v bodočnosti. Otroške sanje... Nesmiselno je zahtevati, da vsak narod zataji svoje posebnosti zaradi večje kulturne združitve. To je nemogoče že zaradi tega, ker imamo Jugoslovani dve bistveno različni kulturi, od katerih ima vsaka svoj poseben vir... Ne gre torej za to, zgubiti svoje dolgoletne pridobitve, temveč za to, da se še pomnože z medsebojno pomočjo. V kulturnem delu vidim jugoslovansko bodočnost, nošeno od štirih močnih stebrov, štirih narodov. Zakaj tudi za te narode prihaja čas, ko se preide od individualne asociacije k asociaciji sorodnih narodov.«

Prepeluh je bil s Tumo prvi med petérico slovenskih socialistov — ostali so bili Ivan Cankar, dr. Dermota in dr. Lončar —, ki so nastopili proti mehaničnemu ravnanju s posameznimi južnoslovanskimi narodi, kakršnega je na primer zastopal do leta 1913. v socialni demokraciji Etbin Kristan, in tedaj »oživelemu vrazovstvu«. Po Dermotovem (NZ IX. 1. 1912, 289–92) in Cankarjevem nastopu (predavanje »Slovinci in Jugoslovani«) je Abditus leta 1913. (»Slovinci ali Jugoslovani«) NZ X. 137–140) znova skušal jasno omejiti jugoslovansko idejo. »Vsaka konkretna oblika te ideje«, pravi, »je še do nedavna mogla biti le plod političnih sanj.« To se je spremenilo, odkar »je zmagovita vojna balkanskih zaveznikov oživila in ustvarila višje in širše narodnostno gibanje med množicami«. Vendar »jasnost o jugoslovanski narodni ideji

Dr. Jos. Regali:

Ob dvajsetletnici slovenske „Narodne galerije“

(Nadaljevanje.)

Seje propagandnega odseka za »Sklad AK-NG« (tajnik je bil Fr. Vesel, vse vloge in dopise je pa delal društveni tajnik dr. Mesesnel) so se vršile vsak mesec po dvakrat ali trikrat, pozneje pa po enkrat. Organizirali smo vse delo na drobno in spravili vse delo v natančen **sestav**. Zraven propagandnih predavanj smo imeli v načrtu tudi »šolske dneve«, zvezo z vsemi kulturnimi društvi, nabiranje darov v majhnih zneskih in nabiranje velikih prispevkov. Kdor bi bil daroval vsaj 10.000 dinarjev za »Sklad AK-NG«, bi postal »zidar«, kdor pa bi dal vsaj 100.000 dinarjev, bi bil pa »ustanovitelj« AK-NG. Imena »ustanoviteljev« in »zidarjev« bi bila vklesana na marmornatih ploščah v glavni veži »Narodnega doma«. Do danes pa ta javno dana obljuba ni bila izpolnjena! Na pravili smo spet vloge na vse občine v Sloveniji, še posebej pa na štiri avtonomna mesta, na oba oblastna odbora, na združene zveze in zadrage, denarne zavode, industrijska podjetja in gospodarske korporacije. Z vsa močjo smo začeli osebno in s pismi obdelavati prizadete osebe. Propagando za »Sklad AK-NG« smo razpredli na široko in na globoko. Uspeh tega sistematičnega dela se je videl tudi še po obnem zboru leta 1928., ko je dobil v roke odbor J. Zorman in smo bili dr. Cankar, dr. Stele, dr. Mal, V. Steska, Stern, dr. Mesesnel in jaz pahnjeni iz odbora »Narodne galerije«. Pri-

peljane in v letih 1929. in 1930. še ni bilo gospodarske stiske. Ko je leta 1929. odbor, ki je bil izvoljen na obnem zboru leta 1928., gospodaril, je bil na obnem zboru 12. vinotoka leta 1929. izvoljen za predsednika »Narodne galerije« dr. Fr. Windischer kot kompromisni kandidat naše in pa Zormanove skupine. Spet smo stopili v odbor tisti, ki smo šli iz odbora leta 1928. zunaj msgr. Steske, ki nikakor ni hotel biti več odbornik in je namesto njega stopil v odbor prof. dr. Fr. Lukman, in dr. Mesesnela, ki je šel iz Ljubljane, ter smo spet ustanovili finančno propagandni odsek in pa odsek za ureditev galerije. Nastopala je pa že gospodarska tiska in splošno pomanjkanje denarja. V finančno propagandni odsek smo bili izvoljeni dr. Cankar, ravnatelj Pretnar, dr. Lajovic in jaz. Ker pa je dr. Cankar vodil odsek za ureditev galerije, v katerem je bil še Stern, dr. Stele, dr. Mal, Zorman in jaz, je stopil v odsek Fr. Vesel in sem bil izvoljen jaz za vodnika finančno gospodarskega odseka. Sej sta se po navadi udeleževala tudi društveni predsednik dr. Fr. Windischer in društveni podpredsednik prof. Fr. Lukman.

Napravil sem za novi finančno propagandni odsek načrt, izpostavil sem pa zaradi razmer, ki so nastopile, vse nabiranje malih darov in pa propagando med širšimi množicami. Mislil le na osebno propagando pri takih ljudeh, ki bi lahko darovali velike zneske, obenem pa tudi pri takih osebah in ustanovah, ki bi lahko poklonile umetnine iz preteklih časov, spadajoče v »Narodno galerijo«. Po mojem načrtu bi potrebovala »Narodna galerija« sama še dva milijona dinarjev, in sicer za nakupe umetnin 1.100.000 dinarjev, za popravila slik in kipov 300.000 dinarjev, za okvirje 300.000 dinarjev in za prezidavo 300.000 dinarjev.

ni večja, nego je bila pred leti. Abditus nadaljuje:

»Dostojni smo iskali... sorodnih zvez, iz katerih bi črpali moči, da še bolj utrdimo svojo narodno individualnost. Še več. Trdili smo, da gre pot h kulturno enotnemu jugoslovanstvu preko ojačenih narodnih individualnosti vseh štirih jugoslovanskih plemen. Nismo nikoli hrepneli po jugoslovanstvu zato, da nekoč odložimo svoj jezik, svoje knjižstvo, svoje narodne šege in navade in tako postanemo čez noč nekaj povsem novega, takó rekoč narod, ki ga še ni. — Jugoslovanstvo smo iskali, reševali njegovo vprašanje — zato, da najdemo v skupni in širši narodni zavesti večjo oporo svojemu lastnemu narodno kulturnemu življenju...

Neupogljivost realnega dejstva nas sili, da iščemo izhoda v narodno prostost tostran, ne pa onstran političnih mej... Pritisk nemške buržoazije, ki je že davno skoz in skoz nazadnjaška in torej v nasprotju z vsem razvojem, ki ga v bodočnosti pričakujemo, je danes najgotovješi pospevalatelj razmaha naše narodne zavesti in porok neodvratnega prevrata...

Iščemo izhoda. Spoznanje, da smo sami preslabotni za pridobitev narodne svobode, ki jo pričakujemo od narodne avtonomije... Končno smo spoznali, v kako malotnih bojih za drobtinice z bogato obloženo mizo smo zapravljali vse svoje moči, in kako smešni so prav za prav tisti slovenski politiki, ki so hoteli dosežati narodne uspehe s pomočjo ministrov...

Ali je treba po tem spoznanju revidirati naš narodni program, ki zahteva narodno avtonomijo, zedinjeno Slovenijo, da motemo tako dvigniti svoje narodne in socialne moči do veljave? Ali naj torej zapustimo pot, ki smo jo nastopili od začetka našega narodnega preporoda, in krenemo v čisto drugo smer?

Jugoslovanska ideja ne pridobi nič... ako ji Slovenci žrtvujemo svojo narodno individualnost, svojo težko pridobljeno kulturo — svoj knjižni jezik. Pač pa more ideja jugoslovanske vzajemnosti mnogo pridobiti, ako svojo narodno individualnost še utrdimo in okrepimo, da postanemo močni dovolj, dovršiti stavbo svoje svobode in bodočnosti.

Moderno narodno gibanje... se posebno v naši dobi druži s socialnim gibanjem, s katerim je kulturno in gospodarsko ozko zvezano. Socialno delo za širše plasti ljudstva je eminentno narodno delo, izobrazba mase pa je osnova narodne zavednosti in hrepenenja po narodni samoupravi.

Svobodno in vezano gospodarstvo se zadevata

»Trgovski list« piše pod naslovom »Terjatve proti Nemčiji znova narasle« tudi tole:

Tudi zadnji izkaz o stanju naših kliringov izkazuje znatno povečanje naših terjatev proti Nemčiji, in sicer za 2.291.000 RM ali za 32,7 milijona din. Naše terjatve so s tem že na več ko 26 milijonov RM ali na 372,3 milijona din. Naše terjatve proti Nemčiji so že tako visoke, da pomenijo za nas nevarno odvisnost od nemškega trga. Nujno je, da se vendar že nekaj ukrene za znatno znižanje tega salda. Pa bojimo se, da bodo še nadalje vsa naša opozorila zaman.

V zvezi s tem utegne vsakega gospodarstvenika zanimati, kar piše švicarski list »Neue Zürcher Zeitung« o nemški zunanji trgovini:

Velikoneška zunanja trgovina zaključuje prvih deset mesecev tega leta že z uvoznim presežkom okoli 557 milijonov mark. Zunanja trgovina starega državnega ozemlja izkazuje uvozni prebitek 217 milijonov mark, medtem ko je bil ugotovljen v istem času lanjskega leta izvozni prebitek 570 milijonov mark. Trgovinska bilanca se je torej poslabšala za okroglo 587 milijonov mark. Staronemški uvoz v času od januarja do oktobra 1938 je znašal za čisti blagovni promet 4,5 milijard mark in je bil nasproti isti dobi prejšnjega leta celo za nekaj milijonov višji. Hkratu je pa zadovoljal izvoz od 4,8 na 4,3 milijard mark. Zlasti se je znižal uvoz v odseku obrtnega gospodarstva (izdelki) od 4,75 na 4,22 milijard mark. Vzrokov za ta neugodni razvoj je več in ni jih mogoče tako lahko preценiti. Splošno nazadovanje na svetovnem trgu je gotovo škodovalo tudi nemški zunanji trgovini. Padec cen je zmanjšal kupno moč dežel, ki proizvajajo surovine, ki so za Nemčijo posebno važne, tako da ne morejo več prevzemati toliko nemškega blaga. K temu prihaja še pojačana tekma drugih industrijskih držav, ki so svojo sposobnost, ne izčrpamo po notranjih potrebah, tem močnejše lahko obrnili na izvozna tržišča, kolikor ni oboroževanje dalo zravnave. Iz znanih razlogov, kakor načrtno gospodarstvo prevladovanje oboroženih narodov, težave zaradi surovin itd., more nemško izvozno gospodarstvo komaj popuščati pri cenah, niti ne more poljubno zniževati dobavne roke, kakor je to mogoče v deželah s prostim gospodarstvom. Niti znatna priplačila za pospeševanje izvoza, povprečno 30 odstotkov, dostikrat še precej več, niso mogle učinkovito povikati konkurenčne sposobnosti. Čeprav so se dotikali nemški predpisi glede porabe uvažanega in pičlega materiala samo notranje porabe in niso veljali za izvozno blago, so vendar vplivali obenem z močno propagando za domače nadomestke psihološko na način, ki ga ne gre podcenjevati, kar je zmanjševalo prodajo nemškega blaga v zamejstvu. H koncu naj bi še omenili, da je razširjanje narodno socialističnih misli v zamejstvu vzbudilo močan odpor, ki je nazadnje vplival tudi na izmeno blaga.

Nasledek tega razvoja, ki ga je še stopnjevalo pomnjanje deviz, je bilo stalno uravnavanje nemškega blaga na tržišča tistih dežel, ki jim je prav tako primanjkovalo deviz in so imele težave s prodajo svojih pridelkov in izdelkov. Nemško gospodarstvo z devizami in omejevanje transfera je močno vplivalo, da se je začelo prehajati od svobodnega k večstranskemu sestavu mednarodne izmene blaga. Nadomestilo starega sestava z novim načinom dvostranskih dogovorov je povzročal precej truda, zlasti ker se niso mogle trgovinske bilance zravnati v denarju, ampak samo z blagom. Tretjemu cesarstvu se je posrečilo, da je moglo intenzivno zamenjavati blago z južnoameri-

Ne v resignaciji naše narodne individualnosti in v praznem upanju na pomoč bližnjega sorodnika, temveč v smotnem delu za lastni socialni in kulturni napredek, v boju za višje in svobodnejše življenje temelji praktično reševanje jugoslovanskega vprašanja za nas. Spričo takega realističnega razglabljanja in spoznavanja so nam danes planinski Hrvatje ali politični koncepti idealistov — umetne cvetke.

Organsko pojmovanje narodnosti, ki je bilo lastno krogu »Zapiskarjev«, dobro razvidimo iz naslednjih dveh Prepeluhovih izjav:

»Narodnost ni idealen fantom. Ona se uveljavlja sama, ker je izraz — tudi v politiki! — gotovega, po danih razmerah vezanega družabnega gibanja. Bodite trdno prepričani: »narodne dame«, »narodne veselice« itd. nimajo z mojo narodnostjo več opravka kakor kralj Portugizov. Narodnost ni ideal, narodnost je več — je moje življenje!« (NZ V. 1907, 5.)

»Narodnost vsakega posameznika je oblika, v katere mejah se giblje duhovni razvitek človeka. Imamo občutke, pojme in smisel za neke vrste stvari le v mejah narodnostne zavednosti. Posebno v kulturnem oziru je narodnost nujnost. Recimo umetniki! Ali me ustvarjajo svojih del kot členi narodnostne celote...? Narodnost je historična kategorija. Stare kategorije plemen, rodbine itd. se družijo v višji obliki narodnosti v nekako celoto. Zgodovina napravljata to celoto tudi za duhovno enoto. Ta enota rodi kulturo, ki je vsa prežeta z duhom te skupnosti, naroda... zahteva prostosti, svobode in naravnih pravic... išče jezika, da more dati duška stotinam fines, lepote in harmoniji, ki še neodkriti in nerazvite spe v globoki ljudski duši. In ljudstvo, ki ima v zgodovini skupni delež, skupno družabno zgodovino in skupno hrepenenje po duhovni osvoboditvi, išče samo sebe v mejah narodnosti... Vsako ljudstvo hrepeni po tem, da se osvobodi tuje nadvlade, da postane svobodno v določevanju svojih lastnih kulturnih potreb. Ljudstvo, ki ne pozna takega hrepenenja in gibanja, ne bo nikoli popolno. Narodna država (Italija, Nemčija itd.) je bila nujnost kapitalističnega razvika; bil je potrebna naprava nadaljnjega razvika in napredka... Združenje vseh narodnih sil in silic v eno celoto je bila zgodovinska nujnost, ki se je rodila na neki stopnji kulturnega in gospodarskega razvoja« (NZ IX, 1912, 48).

škimi in jugovzhodnoevropskimi deželami, ki so bogate surovin. Seveda nosi Nemčija večji del iz tega nastalih bremen, ker plačuje za surovine in pridelke teh dežel cene, ki so visoke, nad ceno svetovnih tržišč in ker po drugi strani oddaja svoje industrijske izdelke za umetno znižane cene. Cena se izravna potem na domačem trgu; vendar pa pomeni ta vnanjetrgovinski sestav z narodno gospodarskega stališča zgubo. Z državno političnega stališča pa se mora pospeševati izvoz že zaradi oboroževanja, da se dobe potrebne surovine; s tega stališča se mora šteti, da se nemški vnanjetrgovinski sestav »splaca«.

Narodno socialistično gospodarsko vodstvo in iz drugih razlogov tudi nemško gospodarstvo gledajo na vsako prizadevanje zamejstva za oživitve zunanje trgovine z mešanimi občutki in se boje po pravici, da bo oviralo njihov izvoz in uvoz. Poskus o zadnjem letu, da bi se poživljal oslojevski sporazum med Holandsko in skandinavskimi državami in pritegnile še nekatere evropske države, so Nemci hladno sprejeli, ker so domnevali, da ima stvar politično ost. Oslojevski sporazum pa ni imel uspeha, kakor so ugotovili v Nemčiji in si pri tem nekam oddahnili, ker ni bilo odmeva. Britansko trgovinsko politiko je vezal ottawski sporazum, in razen tega so med Veliko Britanijo in Združenimi državami gospodarska pogajanja, tako da je bilo komaj mogoče podpirati oslojevski sporazum.

S podobnimi dvomi je zasledovalo tretje cesarstvo britansko-ameriško prizadevanje, da se sklene trgovinska pogodba. Glasilo predsednika nemške državne banke dr. Schachta »Der deutsche Volkswirt« je povzel nemško zamisel takole: »Ali postane pogodba odločilen predor do svobodnejših razmerij v svetovni trgovini. To bi pozdravila tudi Nemčija odkritosrčno. Ali pa bi prišlo do daljnosežne pritegnitve Združenih držav v ottawski sestav angleškega svetovnega vladarstva. Tako zaprtje anglo-ameriškega sveta v lastnem zaprtjem preferenčnem sestavu bi gotovo motilo trgovino ostalega sveta in s tem tudi nemško svetovno tr-

govino.« Britansko-ameriška trgovinska pogodba predstavlja kompromis med obema smerema. Prelom z ottawskim sestavom, pravi »Volkswirt«, pomeni z delno pritegnitvijo Združenih držav neko zrahljavo svetovne trgovine in utegne, vsaj na daljšo dobo, priti prav tudi nemški zunanji trgovini. Hkratu es pa ugotavlja, da znižanje britanskih carin, ki ga določa trgovinska pogodba za ameriške izdelke, ne pride v vsakem primeru prav nemškemu blagu, četudi ima Nemčija pravico do angleških najvišjih ugodnosti. Nemčija pričakuje celo za neki del svojega izvoza poostreno ameriško konkurenco. Za ameriški trg ne prinaša trgovinska pogodba za Nemčijo nobene spremembe, ker je Nemčija še edina država na črnem seznamu in nima pravice do najvišjih ugodnosti. List »Volkswirt« dodaja: »Z druge strani najprej ne pomeni prevleke zgube, če nemški izvoz v Združene države nima več najvišjih ugodnosti, kajti predmeti, za katere uvaja sedaj Amerika znižane carine, je Nemčija tudi prej, že celo pa v zadnjem času (kot nasledek bojkota, pis.) uvažala, le v majhni meri v Združene države.« Glasilo predsednika nemške drž. banke pa pričakuje od britansko-ameriške trgovinske pogodbe posredno poživljajoč vpliv na svetovno trgovino. Zlasti se misli, da bodo imeli britanski dominioni zaradi angleške popustitve ameriškega izvozu večje težave z angleškim trgom in da bodo zato prisiljeni, prodajati svoje blago na drugih trgih. Nemčija upa, da bo potegnila nase del izvoza surovin in živil iz britanskih dominionov. To velja zlasti za južnoafriško sadje, bombaž itd.

Blagovni promet med Nemčijo in Južno Ameriko je danes predmet intenzivnega obravnavanja v nemškem tisku. Ko je bil nekaj let zelo živahen, so se začele kazati v zadnjem poletju težave. Banco do Brasil ni nekaj časa več kupovala klirinške marke. S tem so bile dobave Nemčiji dejansko ustavljene. Ko so bili nakupi obnovljeni, so bile vendar prepovedane dobave bombaža, kave in kavava proti plačilu v klirinški marki. Medtem pa je bil dovoljen izvoz 10.000 ton brazilskega bombaža v Nemčijo za klirinške marke. Nadalje bo menda dovoljen izvoz 200.000 vreč kave v Nemčijo za klirinško marko. Tudi na drugih južnoameriških tržiščih so se pokazale ovire. »Volkseher Beobachter« se bavi z nemško-južnoameriškim gospodarskim razmerjem, ne da bi videl vzrok za južnoameriški odpor v nemški propagandi, zlasti v Braziliji. Združenim državam očita, da vrše v državah ABC političen, gospodarski in kulturni ekspanzivizem, ki je usmerjen največ zoper fašistične države Nemčijo, Italijo in Japonsko. Združene države da hočejo južnoameriški trg zase in so kyečjemu pripravljene, deliti ga z Anglijo. Z velikimi dolgarskimi krediti hočejo ustvariti Panameriko. Nemčija si prizadeva pokazati južnoameriškim državam na nevarnost, ki jo imajo severnoameriški investicijski krediti. »Volkseher Beobachter« računa ameriške investicije v Južni Ameriki na 5,56 milijard dolarjev, od katerih sta dve milijardi dvomljivi. Ta politika ne more imeti uspeha, če ne dajo Združene države iberoameriškim mogočnosti, da imajo presežek pri izvozu. To pa je tem težje, ker konkurirajo Združene države same v važnih izvoznih proizvodih, kakor bombaž, žito, živina in meso, z južnoameriškimi

Vendar pa je sklenila Argentina kot nasledek uvoznega presežka 53 milijonov pesov v prvih osmih mesecih 1938 zakon zoper dumping, ki je naperjen največ zoper Italijo, Japonsko in Nemčijo in od katerega bodo imele največ koristi Združene države in Anglija. Ta zakon štiti največ uporabniške industrije. Razen tega se postavljajo argentinski oborožitveni obrati v sklad s severnoameriško oborožbo. Prepovedati hočejo izvoz železja, kositra, cinka, magnezija itd. Nadalje hočejo ustanoviti tovarne za strelivo, razstrelivo, kemične izdelke, vozila in motorje. To utegne škodovati nemški trgovini z Argentino, zlasti ker bo obrambni program izveden v tesnem naslonu na Združene države.

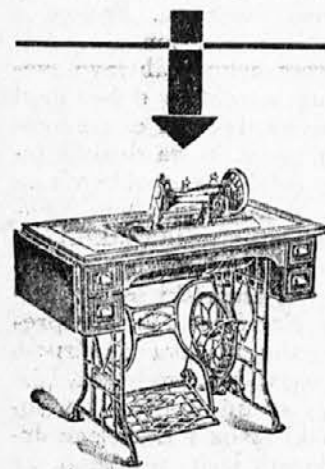
Opazovalec

Dvajsetletnica smrti Ivana Cankarja

Potrebno je ugotoviti, da se dvajseta obeltnica Ivana Cankarja ni praznovala tako, kakor bi bilo želeli in bi bilo primerno, da se praznuje. »Slovensko društvo« se je spominu oddolžilo s predavanjem dr. Kraigherja, prav tako so delavska društva praznovala spomin in dnevniki so s spomniskimi članki poskusili razgibati tudi širšo javnost. Nerazumljivo je, da se niso organizirale tudi druge spomniske prireditve. Medtem ko je Maribor slavil dvajsetletnico z razstavo Cankarjevih del in rokopisov in je Celje počastilo spomin s predavanjem in recitacijo, je Ljubljana ostala mrzla in nerazgibana. Pričakovati bi bilo uprizoritve kakšnega Cankarjevega dela v drami, pa smo ga zaman pričakovali. Takega svojevrstnega podajanja umetnikovega dela, kakor je n. pr. recitacija, v Ljubljani že dolgo nismo slišali, dasi bi nedvomno našla hvaležno občinstvo. Ako že ni bila objavljena kaka posebna študija o Cankarjevem pisateljskem delu prav za dvajsetletnico, bi pač pričakovali vsaj večje propagande za njegovo delo. Če se ne moremo, je bila kot zaključni zvezek Cankarjevih spisov svoje dni objavljen daljša

študija o njegovem delu, o čemer sedaj ni nič slišati. Krav tako je bilo slišati, da se pripravljala izdaja Cankarjevih pisem, posebno, ker je bilo teh že objavljenih lepa kopica, in bi jih bilo le zbrati in izpopolniti z gradivom, ki se je že našlo, pa sploh ni bilo objavljeno in bi zato tem bolj moglo zanimati. Vprašanje Cankarjevega spomenika v Ljubljani je še vedno odprto in zahteva javnega pojasnila, če se je po Cankarjevi smrti res osnoval odbor z edino nalogo, da zbere potrebna denarna sredstva za postavitev dostojnega likovnega spomenika v Ljubljani. Po dvajsetih letih bi bilo potrebno slišati o delu takega odbora, če je obstajal. Ako pa ni obstajal, je to tem bolj žalostno dejstvo, ki bi moralo v nas, če še čutimo kaj odgovornosti v sebi, ob dvajsetletnici vzbuditi vsaj misel na to, da Cankarjevo delo zasluži reprezentativen spomenik v središču slovenstva.

Pričakovati bi bilo, da se vsaj ob dvajsetletnici zdrami dokaj apatično občinstvo in se oddolži spominu tistega, ki ga je dozda pri nas v finim umetniškem izrazu in primernim sarkazmom najbolj ovekovečil. To se dozda ni zgodilo. Zato je edina nada, ki nam v tem času še ostaja, zaupanje v mladino, kateri želimo, da bi z bistrim razume-

Najboljše šivalne stroje

ADLER

za dom in obrt ter posamezne dele ter kolesa kupite pri

PETELINC

LJUBLJANA

za vodo, blizu Prešernov. spomenika

Večletno jamstvo! — Pouk v umetnem vezenju brezplačen

vanjem vsrkala vase vse bitnosti Cankarjeve umetniške zapuščine, ki je, kakor vse kaže, odmirajoči starejši rod ni, ali pa vsaj ne v toliki meri, kakor to Cankarjevo delo zasluži in kakor to terja vprašanje napredka vsega slovenskega naroda.

Selitve na jug.

V zadnjem času so se znova pojavila poročila o selitvi industrijski hpodjetij iz naših krajev na jug. Zovod za to je dala vest »Jutra«, da se industrijsko podjetje »Titan« v Kamniku namerava preseliti na jug. Vest je bila od podjetja samega v istem listu preklicana s pripombo, češ da je še preuranjena. Da se ne bega javnost po nepotrebnem, zapisujemo to vest in nje preklic tudi mi kot kronisti. Ker pa se o vprašanju takih selitev tudi sicer načelno razpravlja in to važno vprašanje tudi komentira v stanovskih glasilih kakor je »Trgovski list«, je tudi to treba zapisati. Neke vrste propagando za preselitve na jug je prevzel »Jugoslovenski kurir«, ki smo ga že imeli priliko omeniti kot razmnoženo glasilo finančnih in gospodarskih vesti, izhajajoče v centrali in s prav dobrimi zvezami v osrednjih uradih. Ta »kurir« navaja za enega glavnih vzrokov selitev prizadevanje, da se znižajo prevozní stroški industrije. Racionalizacija izdelovanja in želja po pocenitvi prodajnih stroškov izdelkov sili industrije, ki so na periferiji države, pa prodajo tu komaj 10 do 12 odstotkov svojih izdelkov, vse ostale odstotke pa na jugu države, k temu, da selijo svoje obrate prav tako na jug, torej bliže svojem tržišču.

»Trgovski list« zavrača ta razlog kot prazno trditev. To pa zato, ker je vsaka preselitev tovarne silno draga stvar in za mnoge tovarne še posebej izvezana s težavami, ker ni v vsakem kraju dobiti usposobljenega delavstva. Prevozní stroški zato ne morejo biti odločilni razlog. Pač pa je važen razlog v tem, da je na jugu plačevati manj davka, razen tega je tudi manj drugih sitnosti. Povrh vabijo tudi državne nabave na jug. Številke nazorno dokazujejo resničnost te trditve, če se pomisli, da je plačati tovarnam v Belgradu le 25%, v Ljubljani pa 95% samoupravnih doklad. Upoštevati je tudi, da je v središču davčna praksa precej drugačna kot v Ljubljani.

Razlogi, ki jih navaja »Trgovski list«, nedvomno bolj drže in so izvir za sklepe tovarniških podjetij o preselitvi na jug. Razvoj gre v tem vprašanju svojo pot in zdi se, da ga nič ne bo moglo zaustaviti. Hladni računar, kar je bil podjetnik vedno in tudi mora biti v sedanjem času, ima svojo odločilno besedo. Prav malo razlogov je, ki govorijo proti preselitvam, in kakor kažejo že izvršena dejstva, se tudi razlogi o pomanjkanju usposobljenega delavstva, kar je bil še pred leti glavni vir argumentacij za potrebo razvoja industrije v Sloveniji, dajo na neki način omiliti in pripraviti v korist hladnega računstva. Zdi se, da se je pri tem našel izhod, da se najprej osnujejo na jugu podružnice podjetij s »periferije«, kakor se glasi beseda iz središča za slovensko pokrajino. S tem se more sčasoma že pripraviti usposobljeno delavstvo, kolikor ga že tako pod pritiskom razmer in splošnega gospodarskega razvoja v državi ne bo šlo prostovoljno s trebihom za kruhom na jug. Oblika podružnic bo postala zelo priljubljena pri vseh industrijskih podjetjih na periferiji in bo zato o tem načinu preselitve še slišati. Kakor vse kaže, utegne biti sčasoma s tem prizadeta tudi Ljubljana, posebno kar se je tu zamudila svojčas velika priložnost za pritegnitev raznih industrijskih podjetij in se tudi v zadnjem času ne podvzame prav nobena protiakcija vsaj za ohranitev že obstoječega.

Kakor so razmere, je pričakovati, da se bodo začela seliti v središče države tudi velika trgovska podjetja. Tu bi bila Ljubljana manj prizadeta, pač pa Zagreb, kjer se je v prvih povojnih letih trgovina zelo razvila, zdaj pa pojde na jug, tem bolj ker nima premagati skoraj nikakih težko ne glede previsokih preselitvenih stroškov in ne glede na vprašanje usposobljenega osebja, ki ga je — trgovsko izobraženega — na razpolago na pretek in ga ne odvrtajo nikaki pomisleki od kraja, kjer se dobi zaslužek in denar, in kjer se ponujajo tudi vse drugačne razvojne možnosti za bodočnost.

Centralizem delavskega denarja

Osrednji urad za zavarovanje delavcev v Zagrebu je pred kratkim izdelal nekakšen načrt za investicije v prihodnjih petih letih. V ta namen je določil 67.9 milijona dinarjev. Od teh investicij bi jih dobila Slovenija samo za pol drugi milijon dinarjev, to je 2.21 odstotkov. Plačuje pa Slovenija 16.2 odstotkov vseh prispevkov za ta urad, zaradi česar bi morala dobiti 11 milijonov za investicije, torej več ko sedemkrat toliko, kolikor ji je gospoda pri Osrednjem delavskem uradu namenila.

To je ena izmed manj vidnih naših dajatev, ki pa seveda prav tako slabi naše gospodarstvo, kakor vsaka druga. Razen tega pa zadeva še socialno najšibkejši stan, slovenskega delavca.

Pri tej priložnosti naj še omenimo, da od zadnjih, prejšnjih investicij leta 1937, v znesku 14.8 milijonov Slovenija sploh ni prav nič dobila, če tudi bi ji bilo šlo glede na njene dajatve najmanj 1.332.800 dinarjev. Znesek, ki je spričo naše brezposelnosti in spričo revščine našega delavca prav tako neverjetno velik in katerega je moral ta plačati za stavbe na jugu, medtem ko zanj včasih še za zdravlila ni denarja.

Sicer pa uporablja Osrednji urad v vseh zadevah nasproti Sloveniji neko posebno centralistično mero. Tako na primer nalaga denar pretežno v izvenslovenskih denarnih zavodih, a seveda tudi posojil ne daje v Slovenijo v tisti meri, ki odgovarja razmerju naših prispevkov.

Očitno delajo torej tudi v Zagrebu osrednji uradi po istih načelih kakor belgrajski. Samo Pokojninski zavod v Ljubljani je zmeraj s pedantično tankovestnostjo gledal, da so bile dajatve naložene tam, od koder je prišel denar.

Zdaj, ko je bilo pokojninsko zavarovanje razširjeno na vso državo, bo najbrž tudi tu kmalu drugače.

Zgodovinska vzporedba

Mnogo se te dni govori, da hoče Nemčija spraviti v Rusijo velikega kneza Vladimirja, ki naj bi tam z nemško pomočjo osnoval ukrajinsko monarhijo. Če in koliko je to res, se bo kmalu pokazalo, gotovo je pa, da bi bila taka razdelitev sovjetske Rusije v nemško korist. Zato je stvar hudo verjetna, kljub preklicem, ki so že bili in ki še pridejo.

Mi omenjamo stvar bolj zaradi zanimive zgodovinske podobnosti, ki se naravnost vsiljuje človeku ob takih poročilih. Konec svetovne vojne je namreč Nemčija spravila iz Švice v zapечатem vagonu ruskega revolucionarja Ljenina v Rusijo. S tem je sicer dosegla svoj neposredni namen: strmoglavila je carizem. Ni pa dosegla tistega, kar je prav za prav hotela: da bi namreč po prevratu in notranjih homatijah omajana in razmajana Rusija padla v njeno območje.

Sprememba sovjetske zunanje politike

Vprašanje ustanovitve nove ukrajinske države v zadnjem času precej razburja vse evropske časopise. Nihče seveda še ni točno postavil svojih zahtev in načrtov, kakor tudi za italijanske kolonialne zahteve danes še nimamo uradnih potrdil, vendar vedo vsi vodilni politiki, da vstaja na obzorju srednje in vzhodne Evrope težko vprašanje, kateremu bo treba prej ali slej pogledati v oči. Zelo se že danes v tem smislu čutijo in opazajo spremembe v zunanji politiki nekaterih evropskih držav. — Velika sprememba in nenadna preorientacija se je pokazala predvsem pri Poljski. Poljska je bila že delj časa zastopnica neke posebne smeri v evropski zunanji politiki. Bila je prva, ki je mimo vseh takratnih neljubih izpadov proti njej, sklenila pogodbo z Nemčijo in se tako postavila z njo proti francoskemu in delno tudi angleškemu sklepanju pogodb v Evropi. — S tem svojim korakom je bila gotovo zavetnica tiste politike, ki danes poraja sadove monakovskega sporazuma. Nihče seveda ne bi smel trditi, da je Poljska hote ustvarjala pogoje in ozračje, v katerem se danes poraja vprašanje samostojne ukrajinske države. Poljska se je vedno prizadevala, da s svojo zunanjo politiko ustvari sebi položaj samostojne velesile, ki bi na meji med Vzhodom in Zahodom tvorila tisti jeziček na tehtnici ravnotežja, ki bi ji dajal vedno mogočnost odločanja v vseh važnih vprašanjih tega dela Evrope. Iz tega, danes prav lahko razumemo prepočetke nenadnega preobrata v njeni zunanji politiki. — Zavedati se moramo namreč, da je bila Poljska v resnici po svoji miselnosti in politični strukturi bližja Nemčiji kakor je Sovjetski Rusiji, s katero ni samo v nasprotju kot oficielna katoliška država, ampak ima z njo tudi stare račune glede dogodkov takoj po svetovni vojni.

Enako pa danes preseneča stvarnega opazovalca evropske zunanje politike tudi sprememba v smeri sovjetske zunanje politike. Ne preseneča nas mogoče želja Sovjetske Rusije, da sklene s Poljsko prijateljsko pogodbo in da skuša z njo

živeti kot dobro sosedo. Preseneča nas predvsem dejstvo, zaradi katerega je prišlo do tega preokreta v sovjetski zunanji politiki. — In to je vprašanje Ukrajine. — Pustimo notranje razmere v Sovjetski Rusiji. — Zrav tako narodnostno in ukrajinsko vprašanje, ki na svoj način gotovo tudi v Sovjetski Rusiji obstoji. Zglejmo pa načela, ki jih je Sovjetska Rusija v svoji zunanji politiki do sedaj vedno branila. — Zahteve po samoodločbi narodov in obramba zatiranih narodov v zahodnih evropskih državah. Pri tej priliki se moramo spomniti vseh Litvinovih govorov v Ženevi, kjer je vedno in — to moramo priznati — dosti odločno branil ta načela.

Sedaj nastaja vprašanje: ali bo Sovjetska Rusija v svoji zunanji politiki ostala zvesta načelom, ki jih je do sedaj jbrnila, t. j. zagovarjala ukrajinske zahteve v sami Poljski, ali pa bo šla mimo tega in varovala svoje, kakor tudi Poljske koristi, ki bodo zahtevale v tem delu Evrope status quo.

V tem precepu se bo, kakor kaže, Sovjetska Rusija odločila za drugo in se s tem v svoji zunanji politični taktiki približala popolnoma sistemu obrambe imperialističnih držav.

Mali zapiski

Prepovedan list

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti v naši državi list »La voce degli Italiani«, ki izhaja v Parizu.

Bodimo samostojni

V 1. številki »Kritike sodobne šole in vzgoje«, obzornika, ki je začel izhajati letos v Mariboru, beremo tele besede, ki pravilno označujejo našo odvisno miselnost:

Slovenski vzgojitelji prevajajo nauke nemških pedagogov kar na debelo na slovenski jezik in nam ponujajo vsako »novost«, ki so jo iznašli nemški učitelji. Niti o pouku slovenskega jezika ne morejo spregovoriti, ne da bi navedli cele kopice nemških »virov«. Kakor bi bilo življenje našega otroka res tako podobno življenju nemškega, kakor bi se naše prizadevanje tako skladalo z nemškim, da bi morali v pedagogiki prav Nemce posnemati!

Z motorizacijo poštne voženj ne bo nič

V »Trgovskem listu« beremo:

Vloga, ki jo je Združenje trgovcev v Mariboru te dni naslovilo na pošto ministrstvo zaradi nabave avtomobilov za prevažanje pošte v Mariboru, je, kakor vse kaže, ostala brez uspeha. Pošto ravnateljstvo v Ljubljani je namreč za 21. t. m. razpisalo licitacijo za oddajo poštne voženj s konjsko vprego za prihodnje proračunsko leto 1938/1939. Vzklicni ponudek znaša 84.500 din. Še pred nekaj leti o stale poštne vožnje okrog 150.000 din, pa jih je ostra konkurenca zlicitala navzdol. Stroški za motorizacijo poštne voženj bi bili nekako 120.000 din in bi bili torej nekoliko višji kot za konjsko vprego.

Človek obrača, Bog pa obrne, pravi pregovor. Tako je tudi glede tega problema. Pošto ravnateljstvo v Ljubljani je, kakor smo informirani, že pripravilo dva avtomobila, od katerih naj bi eden prišel v Maribor, ministrstvo pa je zadevo obrnilo v drugo smer, in tako je zopet ostalo vse pri starem. Ako se zadeva kmalu ne uredi, bosta avtomobila poslana kam v notranjost države. Slovenija bo pa potem morala dolgo čakati, da sploh dobi drug avtomobil za prevažanje pošte.

Adolf Ribnikar analizira.

V nedeljski številki svojega Večernika z dne 18. t. m. Adolf Ribnikar takole ugotavlja:

Kratka analiza opozicijskih skupin v Sloveniji dokazuje, da drugače tudi biti ni moglo, kakor je bilo. JNS ima v glavnih točkah isti program kot JRZ, ki je bila ustanovljena s istimi nalogami kot nekdanj JNS, samo z drugimi sposobnejšimi osebami na vodilnih mestih. Razen kompromitiranih in prononsiranih voditeljev JNS je zato glavni kader JNS po vsej državi prešel v JRZ, kar so pokazale zlasti sedanje volitve. V Dalmaciji so skoraj vsi pripadniki JNS s Sokoli na čelu prestopili v JRZ. Voditelj dalmatinske JNS g. Grga Andjelinovič je dobil v Splitu 224 glasov. Na Hrvaškem je z Jurajem Demetrovičem na čelu prešla skoraj vsa JNS v JRZ in na listi dr. Stojadinovića so izvoljeni vsi glavni reprezentanti JNS. V Srbiji JNS že prej ni veliko pomenila, in od srbijanske skupine gg. Jevtića, Kojića in Velje Popovića je ostalo pri volitvah tako malo, da bi zadostoval namesto stranke političen klub.

Darujte za tiskovni sklad

„SLOVENIJE“

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.